

Ember és természet

Gy. Szabó Béla neve ismert a világon. Két éve Mexikóban rendezték meg kiállítását; három hónapig járta a számára ismeretlen közép-amerikai országát, gyűjtötte az élményeket, a témákat, és rajzolt. Mert Gy. Szabó Béla, amikor dolgozik: rajzol; amikor elfáradt, és pihenni kíván: rajzol; amikor mindenkiből ki akar kapcsolódni: rajzol. Olykor szénnel, máskor pasztellkrétával és ismét más alkalommal fametsző vésővel.

Életmű! Lehet-e számadatokkal mérni 50 esztendő megtermett műveit, a kész alkotásokat? Alig hiszem, mert ilyen szám kerekedik ki: tizenötezer munka.

Kevés — vallja a Mester —, hiányoznak még! Mik vagy melyek? Csak Ő tudja. És hogy hiányoznak, azt a véső, a kréta, a szénrúd, az eszközök tudják és érzik, mert a Mester ma is bizonyít. A források fakadnak, a csermelyek csobognak, a folyók szeliden és vadul egyképpen folynak, a tengerek méltósággal vagy viharral zúgnak-morajlanak, a tavak mozdulatlanul pihennek a természetben — és Gy. Szabó Béla műveiben. Az erdő hívogat, a csalit megnyíhat, a magányos fák elgondolkoztatnak, a sziklák komorulnak, a futóhomok változó alakja szinte előtünk formálódik a mozdulatlanságban.

Fél évszázada dolgozik a művész, törelen hittel, meggyőző erővel, mindig telt lélekkel. Témája a mindenség, a teljesség kisebb és nagyobb életdarabjai, a Föld s benne az emberélet. Buggyan a forrás, pattan a rügy, változnak a pillanatok tartalmi, formái, ahogyan az átlagember csak néha látja. Gy. Szabó csodálatos műfordító. A való világ, a mindenség előtte kiterítve, és a Mester számára megértett részecskéi — mint egy dal, vers, sorsokat hordozó regény, dráma — élénk téve, a nagy egészből mindenki számára megérthetőnek. Az igazi művész sohasem rejtelmeket, titkokat keres, a természet megélt pillanatainak megnyitója ő a másik ember számára.

1905 augusztusában, már a nyár búcsúzójában született. „Ide hát metszettem golyát is” — írja az *Évszakok* augusztusát ábrázoló metszete alá, de ez a vallo-más rögtön megállítja a gondolkodót, aki Gy. Szabó műveinek magyarázatába mélyed. Még telve a nyár, a táj a művön a természet gazdagságával, gyümölcsillattal, rövid éltű szitakötőkkel, még nehéz a vízpára, de a nap áttörten fénylik, és a költöző madár, a golyák gyülekezésében már. Az élet mellett az elmúlás szimbóluma. Az az intó jel, amely a gyulafehérvári iskolában annyira a szívébe vésődött a kisdíáknak: mindig készen kell lenni az embernek az életszámadásra.

Legutóbbi budapesti kiállításán Gy. Szabó Béla a fametszet művészetéből csak ízelítőt adott. Elsősorban pasztelljeit ismerhették meg a látogatók — két hónap alatt mintegy húszezren. Ez a művészeti ág a Mester életében eddig ismeretlenebb, rejtettebb volt. Nem titkolt, csak rejtett, mert 50 esztendő alatt alig-alig kerültek ezek a művei a közönség elé.

Gy. Szabó benső meggyőződése: színekben látja a világot, a valóságot. Ahogyan a természet kibontja önmagát előtte. Ezért érzi a műértő olyan világosan és pontosan, ahogyan Pogány Ödön Gábor is megírja róla: „Gy. Szabó Béla grafikai — fekete-fehér kétszólamúságuk mellett — hangsúlyozottan festőiek.” A fametszetek tökéletesen bizonyítják e tételt, mert nyári melegben vizei fölött a pára színhatást kelt a nézőben. Fekete ligetei, fái — valójában zöldek, tengerei mélykékek, pedig legyszerűsítetten csak a fekete árnyalatai vetülnek élénk. A magyarázat: a Mester tökéletesen érzi a fény természetrajzát. Nála mindent a fény határoz meg! Tört, szürt, opálos, visszatükröző, éles és ragyogó, de mindig tökéletesen átértett fény, amely mélyről, belülről rezeg át a falap tükrére, illetve a papír láthatatlan töréseire. Gy. Szabónál a legnemesebb anyag lesz a fény, hiszen megélik az alkotás igazi tartalmával: fái, szikladarabjai, arcélei ezért lesznek annyira emberközeli.

Pasztelljei a fekete-fehér megismerés nyomán a színeket sorakoztatják élénk olyan árnyalt gazdagságban, ahogyan csak a természet képes létrehozni azokat. Sárgásszürke kietlen homokon, valahol Szank határában, öreg hajlott ember krumplit ültet egy csöppséggel. A föld gyermekei, beleolvadnak a végtelen égbe, a tengerhomokba, mozdulatuk és a komor szerszám, a kapa élteti őket. — Vörösbarnán, feketén zorduló sziklák kivájt öblébe fehéren-kéken-tündöklőn bejár a tenger; játékos hullámai életet hőmpölyögnek a sziklafalaknak. A szemhatár szélén végtelenbe olvadó távolban hajót rozsdásít a sárgán sugárzó mediterrán nap. — A szik padok közé szorult tiszta víztócsában nézi magát a nagy-ég, tépett fehér felhőivel, víz és végtelen, egyféle kék szint szórnak a hallgatag vidék mozdulatlan semmijére:

giz-gazokra, barna hantokra. — Rőt fényben ég a folyó, a gyermek, a tehén, a nyárdélután Napja, fák rejtéséből szórja a sugárt a tehénmosókra. A képben öröm, játék, munkából való kiszakadás ihlete árad, s mintha nevetne a folyó. — A barna sziklák alján megroggyant a hó, tiszta fehérségét kék csíkokkal rongtotta, a csíkok az összefutó megolvadt víz üzenetét viszik a völgynek: a magason már bontakozó tavaszról.

Gy. Szabó pasztelljei mesteri műfordítások az örökérvényű természetszépség embert megható változásairól. Bizonyító erejük ma kifejezőbb, mint bármikor, hiszen természetföltétele éppen attól megrendítőbb, hogy a világ változása egyre szédítőbb iramban gyorsul. Ő még akkor ilyennek látta. Ma a tengerek tiszta végtelenje nagy téreken világvárosi hulladékot mozgat, és kihalt életté változik.

„Nem szeretek visszajárni a régi témák tereire. Nem olyan többé! A visszajárás mindig kicsit az elmúlás emlékezetét idézi.“

Mexikó, Kína, Liège, a Balaton, szülőföld és lakóhelyet jelentő város egy hangszerezen szólaltatják a Mestert, ezer árnyalatú színiskálán, amelynek neve természetföltétel, embervédelem! A legutóbb látott gyűjtemény, amely egybefoglalta az Alföldet, a Balatont, a szülőföldet és a távoli tájakat, csodálatosan tükrözte azt a meggyőződést, hogy az élet a művész számára minden pillanatában felülemelkedést jelenthet romokon, bánatokon, emberi szomorúságokon.

Gy. Szabó Béla Kolozsvárott és a nagyvilágban egyformán él, hiszen számára minden tér és táj az alkotás színhelye. Hetvenedik esztendőjébe lépett, de olyan töretlen alkotó ma is, aki minden rajzát, minden képét az emberért, az embernek készíti, és műveinek legfontosabb, legigazabb témája: hiteles vallomást tenni a Természet elvülhetetlen szépségeiről.

Fábián Gyula

Képek körül

Néhány évvel ezelőtt, a romániai magyar művelődés szerkezetének, rétegződésének vitájában (amit félrevezető leegyszerűsítéssel az „irodalomcentrizmus“ vitájának szokás emlegetni) egy adott pillanatban a képzőművészet mint az irodalom riválisa jelent meg. Irodalmi önérzetünk akkor visszautasította a feltételezést, hogy a romániai magyar képzőművészetet legalább annyira tekinthetnénk sajátos jegyeket képviselő kultúránk központi tényezőjének, mint az irodalmat; s ezt az önérzetet, úgy tűnik, ma is igazolni lehet, legalábbis a két önkifejezési mód kommunikációs lehetőségeinek különbözőségével. Tény viszont, hogy festőink, szobrászaink, grafikusaink messze földön híres munkáit nem tekinthetjük mellékes, másodlagos termékeknek, s éppen az írott szó feladata volna e rendkívüli értékek széles körű tudatosítása, népszerűsítése. Hiszen a kép, a szobor, a grafikai lap nem juthat el mindenhová, a potenciális nézőknek csak nagyon kis hányada jut el az eredeti művek közelébe, a reprodukciók viszont önmagukban keveset mondanak, ha nem társul hozzájuk értő magyarázat, a látványban megsejthető, a specifikus formából kibontható gondolat megnevezése s a beszédes részletek elemzése.

A képzőművészetet az irodalommal ilyenformán nem szembeállítani kell, hanem inkább társítani — a legszélesebb művészetfogyasztó közönség érdekében. Persze, a szobor, a festmény, a fametszet és rézkarc — ha közvetlenül szembesülhetünk vele — általában nem szorul az íróember mankójára, a maga eredeti módján hat, minthogy eredeti módon fejezi ki a világot. De ez csak újabb ok a kapcsolatkeresésre: ugyanarról a korról vallathatjuk a festő Nagy Istvánt, Szolnayt, Szervátiust, Ziffert, mint Tamási Aront, Dsidát, a prózaíró Nagy Istvánt, Salamon Ernőt vagy Karácsony Benőt — a sokféle művészi közlésből alakulhat csak ki a korszak többé-kevésbé teljes képe. E kapcsolatteremtésnek egyébként jelentős hagyománya van a két világháború közötti időszakban, gondoljunk például Kós Károlyra, a szervezőre és alkotóra, vagy a *Korunk* avantgarde vonalára, amelyben több európai hírű alkotónak is számottevő szerep jutott. De napjainkhoz közelebb vajon nem ilyen hidat épített a kolozsvári irodalmi és képzőművészeti élet között egy időben László Gyula s a nemrég még köztünk lévő Földes László?

Ilyen gondolatok motoszkáltak bennünk, amikor a Korunk Galéria egyik legutóbbi kiállítása, Deák Ferenc grafikáinak bemutatása alkalmából meghívtunk néhány — a fiatalabb évjáratokhoz tartozó — képzőművészt, író, újságíró, esztétát, hogy a falakon látható munkákról, de azokon túl a képzőművészet és korunk problémáiról kötetlenül eszmét cseréljenek. A közös nyelvet kerestük, s úgy